

30288, II, B, g, 133

8^obr

84
877

Razgovor

o desetletnem ravnanji národne večine

v kranjskem deželnem zboru

in

o drugih zmešnjavah na Kranjskem.

Da se resnica spozná,
Trebá je zaslišati dva zvoná.
Národní příslovica.

V poduk

prostega kranjskega ljudstva pri volitvah v deželni zbor.

Ljubljana 1877.

Tisk in založba pl. Kleinmayr & Bamberg.

1870

100

v krajině české

o činnosti společnosti na území

1870

1870

1870

1870

Uvod.

Med težkimi butarami, pod katerimi vbogi kranjski kmet zdihuje, je ena naj večjih: butara priklad za deželne potrebe. Skoraj tako velika je že narasla, kakor breme cesarskih davkov, in da bode v kratkem še te prekosila, ako se deželni zastop popolnoma ne predrugači, se je nam bati.

Národní prvaki že skozi deset let zvonec v deželnem zboru nosijo, ta prvaški zvonec deželi strašanske stroške prizadene. Ko so bili še možje sedajne zborove majnšine na krmilu deželne samouprave, so znašale priklade za potrebe deželnega zaklada le 12 odstotkov na cesarski davek. Národna večina jih je v zadnih letih do kacih 28 odstotkov dognala, zraven pa še deželno premoženje 250,000 goldinarjev za najete dolgove v zastavo dala. Toraj na eni strani nezmerno povikšanje priklad, novi dolgovi, in kaj se je na drugi strani občekoristnega za deželo napravilo, kar bi omenjene visoke stroške opravičilo? Razun nove vredbe ljudskih šol, ki potrebujejo vrh tega posebej 18 odstotkov na cesarski davek, čisto nič.

Vsi pozorni možje na Kranjskem že dolgo časa vedó, da je nekaj gnjilega v deželnem zboru bilo. Zdaj, ko so nove volitve razpisane, je volilcem priložnost dana, poprejšnim poslancem večine, ako se zopet za sedeže v deželnem zboru oglasijo, izreči, da nimajo ne do njih, ne do njihovih privržencev nobenega zaupanja.

Sicer so prvaki deželo-zborne večine že med kmete glas zagnali, da tudi pri teh volitvah gré pred vsim „za vero.“ Pa ne dajte se s takimi besedami preslepariti. Odgovorite takim volilnim mešetarjem, da je Vaša vera po vodi splavala, namreč vera do tistih môž, ki ste zadnič v deželni zbor poslali in ki so tako globoko vbogemu kmetu v žep segli.

V pravično razsodbo deželo-zbornega ravnanja je treba zapisnike obravnav Kranjskega deželnega zbora na drobno sitice djati, razpošiljajo se ti zapisniki vsim občinam po vsakem zasedanji; ali le malikdo te obširne knjige le količkaj pregleda, da bi ondi razglašene račune deželnih stroškov in dohodkov v pretres vzel.

Veselilo nas je toraj poizvedeti, da je neki župan na Kranjskem na podlagi imenovanih zapisnikov in računov zgodovino Kranjskega deželnega zbora narisal. Poslal nam je to zgodovino v natis; tu imate, je rekel, „črne bukve“ večine deželnega zbora in „zlate bukve“ majnšine, ki se je — zvesta ustavi — zoper silovitost in potrato prvakov — večidel, žali bog, brez vspeha — branila. Radi bi omenjeno zgodovino v korist pro-

stega ljudstva na svitlo dali, pa je za sedajne potrebe preobširno.

Toraj smo se do istega župana obrnili s prošnjo, da naj v domačem razgovoru napčno ravnanje večine razpuščenega deželnega zbora razjasniti blagovoli.

On je, vstrezaje našim željam, nam poslal v natis sledeči razgovor dveh kmečkih županov o raznem sleparstvu, ki se sedaj na Kranjskem šopiri.

Ljubi kmetje! Dobro si vtisnite tehtne besede župana Boštjana. Svesti smo si, da tisti samopašniki, ki bi kmeta radi v svoje puhle in sebične namene porabili, tudi ne besedice v ojstri sodbi ovreči zamorejo, ki jo je o njih djanji izrekel.

Z Bogom! Ravnajte pri volitvah po nasvetu župana Boštjana.

V Ljubljani 4. junija 1877.

Rodoljub.

Razgovor pod lipo.

Boštjan, župan Brezoviški.

Miha, župan Cirkovniški.

Miha. Ali ste že slišali župan, da je Kranjski deželni zbor razpuščen, da bo nam treba zopet v kratkem se z volitvami vkvarjati?

Boštjan. Znano mi je. Ravnokar mi je moj sosed, gospod grajščak, ki je tudi v našem občinskem zastopu, to novico naznanil.

Že večkrat sem se s tem gospodom razgovarjal o nekako čudnem ravnanji naših narodnjakov v deželnem zboru. Dozdaj sva vsako leto, zapisnike deželnega zbora prebiraje, ki tudi naši županiji dohajajo, vse obravnave bolj na drobno, kakor se sicer zgodi, pretehtala, in večidel sva se zavzela, kako so „Novice“ in drugi slovenski časniki govore in nasvete deželo-zborove majnšine svojim bralcem v zasmeh popačile, češ, da so ti možje le otrobe vezali in prazno slamo mlatili. Pa vedno sva našla, da je ravno ista zasmehovana majnšina s prav tehtnimi razlogi prenapete nasvete večine pobijati skušala, da se je prav moško obnašala. O letošnjem zasedanji deželnega zbora naša županija še ni dobila tiskanih zapisnikov, kar bi nama bilo prav dobro vstreglo, da nekoliko jasneje razvidiva, zakaj je morebiti deželnemu zboru že zdaj odklenkalo. Pa moj sosed, gospod grajšak mi je že poprej po nemških časnikih povedal, da so naši prvaki letos vladi žugali, jo pred naj višjo sodbo klicati, ki je še nad „krvavo rihto“, in jo tam zatožit, zakaj ni mladega učitelja,

ki je v nekem listu nekega kantonskega nadzornika ljudskih šol prav surovo napadel, v deželni šolski svet poklicala. Že takrat sva si mislila, da ta zbor ne bo navadne smrti konec vzel. In takisto se je tudi spolnilo. Pač kmečke občine že dolgo časa niso bile srečne pri volitvah deželnih poslancev. Nevednega kmeta so prvaki presleparili s tistimi oklici: „Vse za vero, za dom, za cesarja!“

Miha. Preojstro sodiš naše narodnjake. Res je sicer, da fronkov niso nam zljajšali, kar so nam obljubili, temveč veči deželne priklade so nam naložili. Pa kakor so meni naš gospod kaplan Juri to reč razjasnili, je uzrok temu, ker smo mi Slovenci preveč razcepljeni, in ravno razkosovanje slovenskih dežel na več kronovin našo samoupravo podražuje. Poglavitna misel toraj vsih slovenskih poslancev, naj bodo Staro- ali Mlado-Slovenci, mora ta biti, da dobomo zjedinjeno „Slovenijo.“

Boštjan (mu hoče besedo prestriči).

Miha (nadaljuje). Ali je nek stvarnik „kislo vodo“ na spodnem Štajarji zato vstvaril, da jo tujci pijejo, ali da jo nemški gospodje iz Gradca v steklenicah zapečateni daleč po svetu razpošiljajo? Naša je slovenska „kisla voda.“ In če bomo s spodnjimi Štajerci enkrat zjedinjeni, bo tudi „kisla voda“ nam Krajncem v korist kot deželno premoženje.

Zato sem tudi jest na Vižmarskem taborji navdušen za „Slovenijo“ glasoval, ko so g. dohtar Bleiweis Šmarnogorsko Mamko božjo na pomoč klicali, da naj vliši gorke želje 40,000 tam zbranih Slovencev.

Tudi enkrat pozneje sem našemu častitemu vodju ploskal, ko je v deželni dvorani vlado ojestro grajal, da slovenski jezik povsod zatiruje, svoj govor je s tem končal, da se bo vkljub nasprotnemu kovarstvu kmalo vdignila častitljiva „Slovenija.“ Pri teh besedah je dvorana bobnela ploskanja, živio-klicov in ropota.

Boštjan. Hotel sem ti, ko si o „Sloveniji“ govoril, v besedo seči, pa veñdar sem te pustil do konca govoriti. Zdaj poslušaj, Miha, kaj ti bom na to odgovoril.

Ali misliš, da kričači na taborih, pri volilnih zborih in v deželnem zboru so zares o tem prepričani, da se bo jim kedaj posrečilo „Slovenijo“ vstanoviti? S to domišljijo le vbozega

kmeta sleparijo Ne slovenski Štajerc, ne Korošec, ne Goričan, ne Tržaški okoličan nima nikakoršne želje s Krajnci se zjediniti, njemu se v svoji domači hiši boljše godi, kakor nam Krajncem, on nima toliko deželnih priklad, kakor jih mi imamo. Naj boljši vabljenk za vse te bližne sosede bi pač bil, če bi naši narodnjaki v svoji domačiji boljše gospodarili, če bi z manjšimi prikladami shajali, kot jih naši slovenski sosedge imajo.

Pa vsaj so oni sami, kakor mi je to moj sosed grajščak nedavno povedal, „Sloveniji“ popolnoma se izneverili. V Dunajskem zboru bi bili morali „Sloveniji“ stezo gladiti. Tudi so narodni poslanci, za Dunajski zbor zvoljeni, nekdam svojim volilcem obljubili, da bodo pri državnem zboru pri priložnosti „Slovenijo“ sprožili. Tudi Lahi na Tirolskem se hočejo, kakor naši Slovenci, od Nemcev ločiti in posebni deželni zbor zase imeti. Slovenski listi so razglašali, da slovenski poslanci bodo Tirolske Lahe podpirali. Pa kaj se je prigodilo — ni davno tega — pri obravnavi o Tirolsko-Laških tirjatvah v državnem zboru? Propadle so, ker je bilo zanje in zoper nje enako glasov oddanih, en sam glas naših Slovencev bi bil Tirolskim Lahom k zmagi pripomogel. Pa ravno slovenski poslanci so se glasovanji umaknili, s tem so na znanje dali, da jim tudi za „Slovenijo“ nič mar ni.

Spregovoril si dalej o Staro- in Mlado-Slovincih! Ali ne veš, kaka čudna španovija je to? Danas Mlado-Slovenec Starega z blatom ometava, pozneje obá se pridušita, da sta naj boljša prijatla. Naši narodnjaki imajo v svoji hiši vedno med sabo prepir, in ti ljudje bodo veliko samoupravo za celo deželo, za več dežel v korist svojih rojakov ustanovili?

Kako sramotno je njihovo županovanje v Ljubljani konec vzelo? Zdaj so si zopet nekaj sedežev v mestnem zastopu pridobili, pa nekteri teh mestnih svetovalcev se v sejah prav robato in smešno obnašajo, da se jih še njihovi sodrugi sramujejo.

Pa vendar so nam narodnjaki zapustili „Slovenijo,“ ali tako siromašno, da še zdaj vbogi kmet zdihuje: Bog nas obvari še ene take „Slovenije“! Ta pošast je požrla več 100,000 goldinarjev po slovenskih deželah, marskterega je na beraško

palco spravila, bila je to zloglasna banka „Slovenija.“ Naš gospod fajmošter so mi zadnjič zdihovali, da je jim več 1000 goldinarjev splavalo po tej banki, pa to še ni bilo zadosti, še doplačati morajo okoli 1000 gld. Pokazali so mi eno delnico te banke „Slovenije,“ ki jo še za en vinar spečati ne morajo, dali so jo v okvir, pokrili so jo s črnim zagrinjalom, spodaj pa so te besede zapisali: „Ne peljaj nas v skušnjava!“ Prav milo so mi tožili: Preveč sem zaupal „Novican“ in slovenskim časnikarjem. Gospod dohtar Bleiweis so tej banki v svojih „Novicah“ vedno „glorijo“ peli, še takrat, ko je vse šlo rakovo pot. Ne bil bi nikakor verjel, da bomo tako kmalo „mizerere“ po „Sloveniji“ peli. Jest pa sem jim odgovoril: Kaj mislite gospod fajmošter, da „Novice in neki drugi slovenski časniki tudi v drugih zadevah enakih pomot po svetu ne trosijo? Jest nič ne obrajtam teh strankarskih listov, k večim zavoljo „žitne cene“ vanje pogledam. „Prav ste jo zadeli — so mi gospod fajmošter odgovorili — slovensko časnikarstvo večidel ni piškavega oreha vredno, posebno pa če se v národne in v politične zadeve vtika; vbogemu kmetu glavo zmeša, da taisti konečno ob vse pride in se že za pregrehe drugih pokori.“

Miha. Zares, tista nesrečna „banka“ je dokaj ljudi v škodo pripravila. Tudi jest sem se pri njej nekaj osmodil, vendar ne tako, kakor Osojniška farovžka kuharica. Ona je ves svoj skozi leta in leta prihranjeni lepi denarček iz Ljubljanske hranilnice vzela in na bankine delnice naložila, kakor so ji duhovni svetovali, češ, tu boš imela 16 gold. obresti na leto. Vboga revca je skoraj znorela, ko je zvedela, da ima le papir brez vrednosti v rokah. Še slabeje se je pa godilo mojemu sosedu mlinarju, ktereга je neki prežnoran mešetar v zurki preveril, da so vse druge zavarovalne društva razun „Slovenije“ prave pijavke za našo deželo. On je izstopil iz tržaške zavarovalne družbe in zavaroval se je pri „Sloveniji.“ Kmalo potem mu mlin pogori, revež še zdaj ni dobil odškodnine, po tožni poti jo zdaj išče, zadnjič si je v Ljubljani zastopnika najel, le-tà mu malo upanja dá, da bo iz tega domačega žita še kaj moke.

Pa pustimo to, naši národní veljaki so se tudi enkrat zmotili, ko so nam kmetom tako gorško „Slovenijo“ poročali.

Hočejo nam pa na drugi strani pomagati. Saj veš, kako se gospod dohtar Bleiweis vedno v deželnem zboru za kmečke šole poganjajo, da bi se tam kmečki fantje v poljedelstvu, v vinoreji, v gojzdarstvu in v materinem jeziku izurili.

Boštjan. Res je, imamo zdaj Slapsko šolo za vinorejo, in še druge kmetijske šole so nam obetane. Pa kaj misliš, ako naša dežela bi plačevala vse stroške Slapske šole, koliko spada za omiko enega kmečkega fanta tej šoli na eno leto?

Miha. No, k večim kakšnih 100 goldinarjev.

Boštjan. In pa še desetkrat toliko.

Miha. To ni mogoče.

Boštjan. Tako je. Z mojim sosedom grajščakom sva pregledala proračune in računске sklepe te šole, ki so natisnjeni v zapisnikih deželnih obravnav. Za to šolo, akoravno jo nekteri zlo hvalijo, mora deželni odbor učence tako rekoč loviti, komaj jih kakih šest na leto nalovi. Celoletni stroški te šole so okoli 6000 gold. Sedaj pride en učenec počez na 1000 goldinarjev. Bog daj, da taki dragi učenci domači vinoreji zdatno koristijo! Meni se pa dozdeva, da taisti gospodje, ki so to šolo sprožili, niso okoljšine naše dežele in naših kmetov dobro v ozir vzeli. Blizo Slapske šole je enaka šola v Gorici, kamor bi bili Ipaveci svoje sinove lahko pošiljali, pa tega niso storili; sploh naš kmet, ki ima le malo posestva, se težko svojega fanta iznebi, če je ljudsko šolo dokončal, boji se menda, da preveč izšolani fant ne bo vedel ali je še kmet, ali gospod.

Iz tega uzroka so tudi vsi nameni gosp. dohtarja Bleiweis-a, kmečke šole na Kranjskem osnovati, spodleteli. Nekdajna kmetijska šola v Ljubljani je zaspala. Gojzderska šola v Šneperku je zaspala. Predlagali so v deželnem zboru pred dvema letoma v Novem mestu grajščino za kakih 80,000 gold. nakupiti, da bi se ondi kmetijska šola za dolenjske fante napravila. K sreči je tudi ta nakup zaspal, ker minister kmetijstva ni bil voljen, za tisto grajščino deželi z 30,000 gold. na pomoč priti. Morebiti če bi gospod dohtar imeli tako ojstro komando nad Kranjskimi kmeti, kakor jo neki imajo v deželnem zboru nad svojo stranko, bi bile vse šole napolnjene z komandiranimi fanti. Ker pa to ne gré, manjka takim šolam pri nas, in kakor slišimo, tudi na Goriškem prave podlage. Če

se tudi tù ali tam kaj takega vpelje, je to le ena draga poskušnja več, veliko veliko denarja je že dežela za take spodrsle početja izdala. Pred več leti je bil od manjšine v dežel-nem zboru nasvet stavljen, vsako leto kake dva ali tri omikane Kranjske fante, ki tudi nemški znajo, na deželne stroške, v kmečke šole zvunej naše dežele pošiljati. Pa ta nasvet so narodnjaki brž pod klop vrgli, rekoč, s tem bi se le „nemškutarija“ podpirala. In vendar, kakor modri moške trdijo, bi bila na ta način naša dežela do zdaj že kacih 20 ali 30 v kmetijstvu izurjenih zvedencev pridobiti zamogla. Vsaj so se dozdej vsi domači učitelji kmetijstva drugod in večidel na deželne stroške izučili. Nekako otročja se mi toraj dozdeva bojazen slovenskih veljakov pred tujstvom v kmetijski omiki. Kje se bomo boljšega kmetovanja od navadnega naučili, ko drugod, ker je kmetijstvo na viši stopnji?

Miha. Dozdeva se mi, da so gospod dohtar Bleiweis sami svoje misli o kmetijskih šolah popolnoma predrugačili. Letos take šole niso jim bile več pri srcu, pa so se močno poganjali, da je jim obveljal „kmetijski misijonar,“ ki bo po celi deželi pridigal in Kranjskim kmetom pravo luč prižigal.

Boštjan. Slišal sem, da bi bil pri letošnih obravnavah deželnega zbora od dr. Bleiweis-a gorko priporočan misijonski kmetijski pridigar kmalo propal. Še celo Bleiweis-ovi strankarji so se splašili nad 2000 goldinarji, ki bi dežela tacemu stal-nemu pridigarju na leto zagotoviti morala, in zraven še tolst penzijo za pozneje. Obravnava o tej reči je bila prav viharna. Neki kmečki poslanec iz Dolenskega je prav dobro rekel: „Take misijonske pridige kmetijstvu ne bodo veliko pomagale. Jest sam svojim sosedom dokaj pridigam, kako se mora kakšna napaka odpraviti, zraven jim tudi djansko pokažem, kako se kaj boljše napraviti dá. Pa vse pridiganje nič ne zdá. Pri mladosti se mora začeti. V ljudskih šolah naj se fantiču veselje do cepljenja, do sadjereje vcepi, kakor je naš ranjki šomašter nas prav z vspehom podučeval.“ Pa ta protigovor ni bil dohtarju Bleiweis-u kaj všeč. Neki Beli-Krajnc, ki ga imajo na svojem vajetu, je prav nespodobno unega Dolenca napadel rekoč: „Lahko tako govoriš, ker si bogat, pri glasovanju pa se tako

vedeš, kakor ti grajščaki ukazujejo.“ Ojstro je potem uni Doleneč Belega-Krajncea zavrnil: „Jest po svojem prepričanji govorim, vse kar obravnava nanese sam pretehtam, še le potem razsodim, nisem na vaju kakega gospoda, kakor drugi.“ Prav velika nevarnost je bila, da bi ne bil deželni zbor druzega Bleiweis-ovega kmečkega misijonarja pod klop vrgel. Razvidelo se je pri tej priložnosti, kako so marskteri poslanci zborne večine že poprej „panani“, da tako glasujejo, kakor jim poveljnik ukazuje. Čemú so taki poslanci? Ali bi ne bilo boljše, poveljniku take stranke celo deželno gospodarstvo v najem dati in zborovanje popolnoma odpraviti?

Miha. Tudi jest nimam dokaj zaupanja do tacega misijonskega pridigarja. Bojim se, da bi on kake ljuljke ne zasejal, saj so bili tudi mešetarji banke „Slovenije“ kaj zgovorni pridigarji, pa so ubozega kmeta popolnoma zmešali. Čemu je pa nam treba tak misijonar, saj Kranjska kmetijska družba kmetom v mnogih prilikah prav zdatno pripomore. To več zdá, ko kaka poljska pridiga. Pred kratkem sem v „Novicah“ toplo zahvalo do iste družbe bral, ker je napravila neki srenji prav zvrsten vodnjak, in je sicer v farovžu, vendar je celi soseski v prid.

Boštjan. Tudi ta in enaka denarna pomoč imenovane družbe se nekako presuče, če se pomisli, od kod tak podporni denar pride. To ne gré iz žepa Kranjske kmetijske družbe, ktera sama dobiva iz deželnega zaklada podporo, temuč tiste denarne podpore ministerstvo kmetijstva dovoljuje, ker ono noče le samo po svojem ravnati, prej nasvete kmetijske družbe zasliši. Toraj bi se imele tiste zahvalne pisma v „Novicah“ prav za prav glasiti na ministerstvo kmetijstva, ali na državni zbor, ki vsako leto več 100,000 goldinarjev v podporo kmetijstva dovoljuje. V zadnem deželnem zborovanji je neki poslanec majnšine gospoda dohtarja Bleiweis-a na to napčno hvalisanje „Novic“ opomnil, kar je le v pomoto naših prostih kmetov. Gospod dohtar na to niso ne črno ne belo odgovorili.

Miha. Iz tvojega govora vendar razvidim, da naš častiti prvak v zadevi kmetijstva niso prav srečni s svojimi nasveti. Bog obvari, da bi hotel s tem reči, da so včasi tudi „Mojster-Skaza.“ Pa vendar moramo jim zavoljo njihovih narodskih pri-

zadev vedno hvaležni biti. Oni so trdni steber Slovenstva, oni vedno naš mili jezik zabranjujejo pred nemškutarskimi napadi. Kdo vé, kako bi bili Kranjci že po nemško spakedrani, ko bi dohtarja Bleiweis-a in „Novic“ ne imeli!

Boštjan. To, kar praviš, je zopet prav bôsa. Ti ne poznaš zgodovine Kranjske dežele. Toraj zapomni si to-le: Veliko tisuč nemških naseljencev je prišlo nekdam iz Nemškega na Kranjsko, posebno na gorensko stran. Cele vasi v Loškem kantonu so bile čisto nemške. Kaj se je zgodilo s temi Nemci? Ali so Krajncem slovenski jezik vkradli? Ali so jih ponemčili? Ne. Vse tiste nemške naselbine so se poslovenile. Zgodilo se je to v časih, ko je bila Loka posestvo nemških škofov, ko so tam le nemški opravniki gospodarili. Prav smešen je toraj tisti „kunštni strah“, da se Slovenec ima vedno za svoj jezik bati. Si morda tudi ti tak strahopezdljivec?

Miha. Vendar za to gre dohtarju Bleiweis-u vsa hvala, da so v deželnem zboru ustanovo visoke šole ali univerze na Kranjskem sprožili. V naši vasi smo se večkrat pomenili, kako bi potem študent, ki na dohtarstvo študira, ne potreboval toliko, da včasih celo hišo na kant dene, zalegli bi ga lahko v Ljubljani z potrebnim živežem.

Boštjan. Tudi visoka slovenska šola ali univerza v Ljubljani, za katero se je večina zborova večkrat poganjala, je vsaj za zdaj le prazna sanjarija. Bolje bi bilo, ako bi slovenski veljaki se bolj na ljudske šole ozirali, za ktere dežela toliko stroškov ima. Pa ravno s temi šolami se je deželo-zborna večina le bolj povrhoma pečala. Nove šolske postave je v neki naglici sklenila, le pri tacih določbah, po katerih bi se zamogli učitelji na strankarske pota zapeljati, se je več besedovalo. Zares so oče Bleiweis tudi pri teh šolah vedno le „slovenski jezik“ povdarjali. Kolike obravnave so se le o tem „jeziku“ sukale? To je velevažna, to poglavna reč, so očka dostikrat rekli. Skovali so več postav, pa vse so bile tako piškave, da jih je vlada vse ovrгла. Večidel so vse le na to merile, da se nemščina iz Krajnskih mestnih šol sčasoma popolnoma odpravi. Kranjski fant bi se ne smel nikjer na Kranjskem v ljudski šoli nemški učiti, ko le na Kočevskem in v Bišenbelzu blizo sv. Lušarjev.

Reci mi, Miha, ali naše kmečke občine v resnici kaj takega želijo? Sam dobro veš, kolikrat nas župane kmečki občani živo naprosijo, na to delati, da se že v ljudskih šolah kmečki fantje vsaj nekaj nemškega nauče! Koliko bi našim fantom koristilo kaj nemškega razumeti, če pridejo k vojaščini; ali kmečki deklici, če se kam v službo podá.

Poslala je naša občina prošnjo do deželnega šolskega sveta, da se v naši dvarazredni šoli mladost tudi nekaj v nemškem podučuje. Skozi dve leti nismo dobili odgovora. Sam se podam v Ljubljano. Tam sem zvedel, da se naša prošnja že tako dolgo kisa pri deželnem odboru, ki ima o njej svoje mnenje vladi oddati. Večidel se vse take prošnje tam zavlečejo, naši zastopniki bi jih naj rajši pod klop vrgli. Jest pa vprašam: kdo pozna naše potrebe boljše, Ljubljanski gospodje, ali mi sami?

Nekake čudne razjasnila o ravnanji teh gospodov sem še le iz zapisnikov deželnega zborovanja zvedel. Dva naša poslanca, ki sta uda deželnega odbora sta bila tudi uda deželnega šolskega odbora. Pa ravno tema dvema je zborova majnšina prav grajavno očitala, da se skoraj nikoli nista sej deželnega šolskega odbora vdeležila. Zgovarjala sta se s tem, da je ta šolski svet nepostaven. Pa tistikrat, ko sta se sama kot prisednika vanj volila, bil je postaven. Pač prav narobe — svet! Kakor je majnšina povdarjala, je posebno v šolskem svétu treba pazljivih zastopnikov iz vrst poslancev za to, da se pri zidanji novih šol ne naloži občinam in tudi deželi prevelika butara; tudi so proračuni in obrisi novih šol večidel preobilni. Pa za vse to se večina deželnega zbora ni kaj brigala, vedno je le slovenski jezik povdarjala. Prerajtala sva počez z sosedom grajščakom, koliko stroškov je deželi prizadjalo prazno pričkanje o slovenskem jeziku. Več tavžent goldinarjev bi se bilo prihranilo, ako bi bil dohtar Bleiweis nam kmetom prepustil, da sami svoj jezik branimo. Če že gospod dohtar hočejo biti branitelj našega jezika, naj odpravijo tisto čudno krparijo našega domačega jezika z besedami od vseh slovanskih in turških strani. Že smo Kranjci jako daleč prišli, da se prost kmet tistega „novega jezika,“ ki ga nekteri pisači ljudstvu siloma vrivajo, bolj boji, kakor brumna duša Antikrista. Zakaj gospod dohtar zoper to spako ne zaropotajo?

Miha. Na tisto čudno „novo špraho“ nas kmete hoče neko društvo v Ljubljani privaditi, imenuje se — ako se ne motim — „revmatično društvo.“ Če pridemo mi kmetje iz Cirkovnice o šempavlskem sejmu v Ljubljano, nas sosedov Joža, ki tam še študira, v gledišče k slovenskim predstavam tega društva tira. On ima dokaj vstopnih listkov, ni nam treba nikoli nič plačati. Ta študent je nam rekel, da mi kmetje posebno dohtarju Bleiweis-u veliko veselje napravimo, če nemški gospôdi pokažemo, da je pri teh igrah „veliko národa,“ gospod dohtar neki vedno tó povdarjajo, da te predstave so prave „národne svetinje,“ moramo jih visoko v čislih imeti. Meni pa niso bile nič kaj všeč, posebno zató ne, ker se tista nova, neumevna „špraha“ na glediščnem odru tako šopiri. Naj bolj mi je pri predstavah turška muzika dopadla. Tudi Zalaznikarjeva Neža mi je taisto rekla, ona ničesar ni vedla povedati o predstavi sami, le kar se ni mogla prečuditi je, kako lepe „kurnike“ imajo Ljubljanske gospé v gledišu, na rudečo-zametastem stolu je sedela, še zdaj se rada s tem pobahá.

Boštjan. Dobro je, da si tudi to društvo omenil, ono se imenuje „dramatično društvo.“ Kaj misliš Miha, da je tebi in Zalaznikarjevi Neži turška muzika v gledišču zastonj igrala? To turško muziko Kranjska dežela, naši kmetje, drago plačujejo! O podpori imenovanega društva z denarji davkoplacovalcev so bile v deželnem zboru viharne obravnave. Majnšina je bila vedno zoper to, ali večina je od leta do leta globokeje v deželni žep segala. Oče Bleiweis so pri taki priliki od besede do besede to-le rekli: „Ne bodemo delali našemu siromaškemu národu ne za en krajcar škode, ako dovolimo to, kar se nam danas predlaga, (namreč 2600 gld.) in po vsej pravici zahteva.“ Njihova čudna copernija je kmečke poslance popolnoma zmotila, da so za to nepotrebno podporo glasovali; mislili so namreč, da se ta podpora jemlje iz nekega bogatega „gledišnega zaklada.“ Ta zaklad je pa sam berač, dolžan je že kakih 40,000 goldinarjev deželi. Njemu enak, le še bolj berašk, je drugi zaklad, namreč „za izdajo šolskih knjig za sredne šole.“ Zborova večina je zanj 10,000 gld. iz deželnega zaklada volila, da se s tem denarjem knjige natiskujejo. Zdaj celi kupi taci knjig

plesnujejo, ni mogoče jih spečati. Taki le na videz dobrodarni zakladi so prave pijavke. Prerajtala sva z sosedom grajšakom, da s tem, kar je deželni zaklad dozdej dramatičnemu društvu v podporo plačal, bi bili že lahko most čez Savo napravili, ali strmo Bloško cesto čez Bonco pri Šent-Jakopu preložili. Za slovenske predstave v Ljubljanskem gledišču je dozdej dežela okoli 18,000 gold. potrosila. Tudi nemško gledišče vsako leto nekaj priboljška od dežele dobiva, pa skoraj cela ta podpora dohaja iz štantnine kakih 15 tistih „kurnikov,“ ktere si omenil, ki so lastnina dežele. Ta štantnina toraj ne gré iz žepa davkoplačevalcev. Prav je imel toraj neki zastopnik zborove majnšine, ko je pred nekimi leti nasvèt stavil, da naj se vsaka plača za gledišne predstave, naj bodo slovenske ali nemške iz deželnega zaklada ustavi, edini poboljšek za gledišnega podvzetnika naj bo tá, da se mu deželni „kurniki“ v gledišči v porabo prepustijo. Pa to ni večini dišalo.

Miha. Vendar Boštjan! preojstro sodiš take podporne stroške. Vsaj je davkoplačevalcev na tisuče in tisuče, če se toraj kak stotak za kako podporo dovoli, se taisti slednič na prav majhne drobtinice razdeli, to nikogar ne obteži, vsaj tudi kajžar ne pride na beraško palico, če revežu kak kruhek v milodar pomolí.

Boštjan. Prav po volji mi je, da je tvoja beseda to reč sprožila. Ali veš kako se davki in priklade nabirajo? Večidel le krajcarji vkup stekajo. Kako se bogastvo ljudstva pričinja? Iz malega. Zrno do zrna pogača, kamen do kamna palača. Kako se plazovi strinjajo, ki najlepše gojzde, tudi cele vasi pokončajo? Njihovi začetki so majhne kepice snega, zvaljčkajo se na visocih planinah. Od začetka je vse to tako rekoč nič. Pa veš tudi kako je Ribničan s polhovimi kočicami voz polomil? Hotel je nakladati na polni voz še eno veliko sklado teh kočic. Pa voznik se je temu branil. Ribničan je potem kočice posamezne na voz metal: To je nič, to je nič, to je nič. Slednič je polomnjen voz z celo robo na cesti obtičal. Bati se je nam, da se tudi našemu deželnemu vozu enako ne zgodi, ako se bo naprej ravnalo po načelu zborove večine: To je nič. Deželni zaklad je velika mavha, moramo jo vsako leto z svojimi

novci do polnega nasuti. Pa vedno se število taistih množí, ki hočejo tudi nekaj iz te mavhe. Posebno pa je taciš ne-sitežev v celih trumah, če oskrbniki deželnega premoženja le po strankarskih nagibih ravnaajo. Če se kak privrženee pri volitvah dobro obnaša, se mu za njegov trud plača obeta. Pričenja se strankarska hvaležnost z nepotrebno službico, z malo nágrado, iz tega zvali se mastna služba, pretirana plača. Ni se toraj čuditi, da so se stroški samouprave, ali domačega gospodarstva, v zadnih 10. letih neprimerno povikšali. Leta 1865 so bile v celem 18,700 gold., zdaj znašajo 37,000 gold., toraj okoli 20,000 gold. več. Ob vso veljavo pa pride tako gospodarstvo, če se pri podelitvi deželne službe kak ugoden prosilec oprosti tistih dokazov svoje zmožnosti za službo, ktere so se pri službenem razpisu tirjale. Národna večina odborova je pa še dalej šla, pred duri je postavila deželnega zdravnika le za tega voljo, da se je umaknil sinu veljaka. V črne bukve z takim ravnanjem!

Miha. Spomnim se, da so pred nekimi leti nemškega zdravnika v Ljubljanski bolnišnici na suho postavili. Naš padar je to popolnoma odobril, on je hud Slovenec, in ustil se je, da se tudi njemu v kratkem bode moral umakniti nek drug nemški zdravnik na bolnišnici. Pa ker je ravno o bolnišnici govor, ti moram vendar reči, da me je prav veselilo zaslišati, kako gorko so gospod dohtar Bleiweis v zadnem zasedanji deželnega zbora zidanje nove norišnice na Studencu zagovarjali. Mi imamo namreč v naši vasi norega Zatreparjevega Lipeta, ne vemo kaj ž njim početi, od hiše do hiše ga suvamo, prav nekerščansko ž njim ravnamo; zdaj bo nam vsaj mogoče, ga v novo norišnico v Ljubljano oddati.

Boštjan. Ali veš koliko se bo za to novo norišnico potrosilo? Prerajtani so stroški okoli 350,000 goldinarjev, pa gotovo ne bode 400,000 gold. zadostilo, vsaj nas skušnja pri vsih novih stavbah uči, da je zmiraj treba dokaj navreči. Prav natanjko je baron Apfaltrern v zborovi seji nepotrebo take drage nove stavbe in tudi strašanske stroške razjasneval, katere Kranjska dežela prevzeti ne more. Poskrbeti je nam za okoli 150 k večim 200 blazne, toraj samo zidanje za enega teh blaznih znese čez 2000 gold. Navadni letni stroški za opravo

te nove blaznice bodo okoli **40,000** gold. Pač prav je rekel pri tej obravnavi že poprej omenjeni dolenski kmečki poslanec: „Konečno bodo še vsi pametni znoreli, če bodo morali z prikladami take strašanske stavbine stroške poplačati.“ Pa vse to ni nič pomagalo.

Po moji slabi pameti, bi bil deželni zbor pred nekimi leti lahko zidanje nove norišnice od Kranjske dežele odvrnil. Takrat so nas Štajerci vabili, da naj se mi Krajnci njim zavežemo naše blazne v njihovo norišnico, ki so jo ravno zidati začeli, za naprej oddati, stroški za oskrbovanje naših blaznih bi ne bili prenapeti. Pa dohtar Bleiweis so takrat povdarjali, da si mora Kranjska dežela prihraniti nekaki vpliv pri imenovanji norišnega zdravnika, ne smel bi trd Nemeč biti. Prezrli so gospod dohtar, da to skrb gotovo tudi Graški gospodje imajo, da zdravniki te norišnice bodo zmožni tudi s Slovenci občevati, saj so tam tudi mnogi blazni iz spodnega Štajerja. In ravno ta po Bleiweis-ovem nasvètu od Krajskega deželnega zbora stavljeni pridržek se je Graškemu zboru kot nekako vtikanje Krajncev v njegovo samoupravo zdel, kar bi pozneje le k svaji peljalo, pretrgal je začeto obravnavo z nami, in lepa priložnost je Krajski deželi po vodi splavala, varstvo in oskrbovanje naših blaznih brez prevelicnih stroškov sosedni norišnici izročiti, uzrok temu je bila le izvrstna „zdravnikova slovenščina,“ ktera se je dohtarju Bleiweis-u pravi vogelni kamen cele norišnice dozdevala.

Miha. Po tem takem naš gospod dohtar vsim Kranjskim revam s poglobitnim zdravilom v okom priti skušajo, prav dobro bi bilo za nas, če bi le „jezik“ nas vsih homatij rešil. Zares se jim vravnava norišnice ni prav posrečila, onemogli bomo, če bomo še to norišno butaro prevzeli. Dozdeva se mi, da je apoteka predraga, kjer zdravila za ubogo kranjsko deželo kuhajo. Pa vendar tam, kjer si sami brez vsih stroškov pomagati zamoremo, in kjer je le treba, da tudi deželni zbor pri-trdi, so gospod dohtar Bleiweis kmečkim občinam prav skrben oče. Neki Ipavec jih je zadnič meni močno hvalil, ker so v zadnem zasedanji deželnega zbora želje Ipavcev prav toplo zagovarjali, da bi se tamošne občine v prav majhne samostojne podobčine razdelile.

Boštjan. Pač nekako čudno je, da gospod dohtar bi radi „Slovenijo“ iz majhnih deželice skup skovali, v naši deželi pa zdaj hočejo občine na male kosce zdrobiti. Gotovo ne smemo to, kar skup ne gré, v en voz vpreči. Pa vendar skrb deželnega zbora mora tudi ta biti, da se krepke občine osnujejo. In glej Miha! ravno gospod dohtar Bleiweis so bili pred nekimi leti močno vneti za postavo, po kateri bi ne smela nobena občina na Kranjskem manj duš imeti, ko 3000. Izišla je ta postava od zborove večine, zadobila je cesarsko potrditev, pa ostala je le na papirji, ker zdaj se naši veljaki njeni izpeljavi vpirajo. Pač je to čudno postavodajstvo! Ako so gospod dohtar željam Ipvavec tako hitro ugodili, da so nagloma za neko majhno občino novo postavico napravili, je pač dvomljivo, če bi tudi druge občine tako podpirali, ki so se pred kratkem zjediniile, zdaj pa se ločiti hočejo. Na primer, ali bi občina Krška, v katero sta se Krško mesto in bližne kmečke vasi zjediniile, in kjer mesto zdaj spet hoče za se biti, tudi tako toplo podporo zadobila? Gotovo se bi jej godilo, kakor nekdanj Ljubljanskemu mestu. Zborova večina je bila glavnemu mestu od tistega časa sovražna, kar so narodnjaki v mestnem zastopu propali. Dohtar Bleiweis so tačas hotli mestnemu zastopu neljubega župana tudi za naprej usiliti, skovali so postavo, po kateri bi mestni odborniki morali biti županovi hlapci. Tako daleč se pride s postavo-dajavstvom iz strankarskih ozirov; še slabše je pa to, če dana postava nič ne veljá, ker se pozneje kaže, da morebiti pri njeni izpeljavi ravno tista stranka, ki je postavo dala, v škodo priti zamore.

Miha. Ti le vse moje zagovarjanje zborove večine meni spodbijaš in vedno zanikuješ. Povej mi pa tudi, kaj je sedajna zborova majnšina grajščakov za deželo koristnega naredila, ko je ona krmilo v rokah imela?

Boštjan. Njena poglavitna skrb je bila varčno z deželnim premoženjem ravnati. Priklada za deželni zaklad je bila takrat le 14 odstotkov. In vendar se je tačas s temi dohodki brez dolga shajalo, zidal se je pa tudi na deželne stroške most blizu Krškega mesta brez dolga, razširila se je Ljubljanska bolnišnica brez dolga, veliko je bilo treba tû prizidati. Tačas je obravnava tekla za povrnitev deželnega premoženja, ktereга je

vlada Kranjskim stanovom nekdanj ugrabila. Posrečilo se je neutrudnemu možu iz vrste grajščakov, čigar spomin bo vedno Kranjcem drag, akoravno slovenski časniki o njem molče, pravico Kranjske dežele tako natanjko dokazati, da se ji je povrnila od države gotovina v znesku 700,000 gold. Na enaki način je po prizadevah družega poslanca in sicer Ne-Slovenca Kranjski deželi zljajšava došla v zamotanih zadevah zemljišne odveze. Ta reč je slednič pred dvema letoma v konečno obravnavo v deželni zbor prišla. Država nam je za vsako leto podporo 175,000 goldinarjev za zemljišno-odvezni zaklad ponudila. Majnšina je korist te ponudbe za deželo natanjko razjasnila. Ali zborova večina, pod vodstvom dohtarja Bleiweis-a, je to ponudbo ovrгла. Pozneje še le so se naši narodnjaki zavedli svoje napčnosti, preklicali so poprejšno glasovanje in temu pritrdili, kaj so „grajščaki“ nasvetovali. In kaj misliš Miha, da splošno breme davkov in priklad grajščaka ne obtežuje ravno tako, kakor kmeta in še bolj. Tudi on celo težo javnih bremen občuti, toraj so se Kranjski velko-posedniki ali grajščaki za resnične potrebe kmeta vedno prav živo poganjali.

Miha. Boštjan, tvoje resnične besede me vse bolj prepričajo, da je naša narodna večina v deželnem zboru od prave poti zašla, vse hvalisanje slovenskih časnikov o dobrodejnosti naših prvakov je zares sleparija. Vendar se mi dozdeva, da gospod dohtar Bleiweis, akoravno se jim dozdej ni posrečilo, nam kmetom k blagostanju pomagati, morebiti bolj za naš dušni blagor skrbé. Saj so pri vsih dozdajnih volitvah za deželni zbor glas povzdignili, da pred vsem pri tacih volitvah gré za vero. Neki Trebanec mi je tudi povedal, kako Rakovski grof, ki je od kmetov za poslanca zvoljen, vedno le to povdarja, da naši deželi naj večí nesreča proti od prostomavtarjev ali liberalcev, ti imajo neki tudi v deželo-zborovi majnšini svoje privržence, in joj in prejoj bi bilo za Slovenijo in za Avstrijo, če bi jo prostomavtarji v svoje kremplje dobili.

Boštjan. Gotovo si že slišal, da so poprejšni Ljubljanski škof včasih šaljivo rekli: „Pravi škof na Kranjskem je vendar le dohtar Bleiweis.“ Odklenkalo je sicer temu Bleiweis-ovemu škofovanju, ko so drugi višji duhovni pastir škofovo stolico v Ljubljani zasedli. Ta naš pravi dušni pastir niso še nobene

okrožnice poslali, da gré pri volitvah za vero. Le poprejšni proti-škof, dohtar Bleiweis, ne odjenjajo, svoje staro sovraštvo, sumničenje, šuntanje v svojih „Novicah“ pridigati, marsiktera njihovih pušic posebno meri na sedajnega škofa. Za zvestega družeta pri oznanjevanju te vere imajo nekega kaplančka, ki v svoji nepokoršini nobenega škofa nad se ne spozná. Tista črviva vera iz „Bleiweis-ove škofije“ je toraj v nevarnosti, ne pa prava kršanska vera.

Ker si pa tudi omenil Rakovškega grofa, da se tako za Slovenijo in za Avstrijo zaradi prostomavtarjev ali liberalcev boji, sem jest te misli, da je gospod grof, ko je v pretečenem mescu v Rim poromal, tam priložnost imel, iz papeževih ust zaslišati, kateri ljudje so za Avstrijo naj bolj nevarni. Sveti oče so namreč romarje iz našega cesarstva prav prijazno sprejeli, izrekli so jim svoje veselje nad zvestobo avstrijskih ljudstev, pa so tudi svarivni glas povzdignili in omenili, od ktere strani Avstriji naj več nevarnost žuga. Rekli so namreč sveti oče: „da naše cesarstvo tega nikakor ne vstrpi, da bi se po neki národni prenapetosti razcepilo, nevarno bi bilo za Avstrijo, če se posamezni národi preveč nase opirajo, Avstrija je mogočna le po edinosti svojih narodov, in to edinost še bolj veže katoliška vera njenih prebivalcev.“

O tej opombi v slovenskih časnikih ni bilo nič brati, pa moj sosed grajščak mi je te papeževe besede iz prav zanesljivega nemškega lista bral, ki ga duhovstvo izdaja. To očetovsko svarjenje nezmotljivega svetega očeta je Čehe v Pragi tako razbesnilo, da so na nekem griču blizo Prage grmado zažgali in papeževo podobo v ogenj vrgli. Ali bodo neki tudi naši narodnjaki, ki kakor opice v vsem Čehe posnemajo, taisto storili?

Miha. Toraj sveti oče sami so tisto krivo vero, ki jo oče Bleiweis, potem njegov kaplanček in neki Juri-prismoda v Ljubljanskih časnikih kot edino zveličavno za nas Kranjce in za celo Avstrijo oznanujejo, za krivo spoznali? Zdaj bom pa tudi tisto svetinjo, ki so mi jo Ljubljanski gospodje pri Vižmarskem taboru na prsi pripeli, v smetí vrgel, mislil sem dozdej, da je to največ vredna „národna svetinja“, akoravno je le iz spijavtra.

Boštjan. Mnogo druhali se med našim ljudstvom klati in mu ponarejen denar za pravi denar ponuja. Tako se je tudi narodnim svetinjam godilo. Jest poznam štiri take zlate svetinje našega ljudstva, ki so od nekdanj visoko ceno imele, in jo bodo tudi za naprej obdržale. Prva je zgodovina naše mile očetnjave. Druga je bistri razum Kranjca, saj je že Vodnik péel, da Kranjc je prebrisane glave. Glejmo toraj, da ta svetinja motna ne postane, da se vedno bolj blišči. Tretja je telesna čvrstost ljudstva. Varujmo se, to krepost omehkužiti, glejmo da ne zdivja v poboje. Četrta je delavnost. Le ona nas praznih sanjarij reši. Te štiri svetinje izročamo možem, ktere za poslance zvolimo. Glejmo toraj, da so oni sami omikani, bistri, krepki, delavni možjé. Pa naši prvaki bi radi v deželni zbor le možé dobili, ki ojstri komandi enega poveljnika ubogajo. Nek čuden oglas je pred kratkem iz „Bleiweis-ove škofije“ na Kranjske farovže šel. V taistem je rečeno, da naj se z vso močjo na to dela, da bomo mi kmetje pri prvotnih volitvah le duhovne za volilne može zvolili. Pa naš fajmošter so to okrožnico pod klop vrgli, morebiti se ji bo tudi še kje drugod tako godilo. Rekli so namreč naš gospod: „Od kar so me Ljubljanski veljaki pri banki „Sloveniji“ tako sleparsko opeharili in naše ljudstvo za več sto tisuč goldinarjev poškodovali, mi njihova beseda čisto nič ne veljá; ne bom se vtikal več ne v občinske ne v deželne reči. Ostal bom pri dušnem pastirstvu.“

Ti pa prijatelj Miha, zdaj veš, za kaj nam gré pri volitvah v deželni zbor. Tako se toraj védi, da boš mogel z dobro vestjo reči, da si le korist tvoje soseske in cele dežele v očeh imel.

Miha. Ta razgovor s tabo mi je vse meglice spred oči pregnal. Lepa hvala tebi Boštjan. Ne bodo me več lažnjivi preroki na svoje limance vlovili. Z Bogom!

